

УДК 32.019.5

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-6](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-6)

Єгор МІНЕНКО

аспірант навчально-наукового інституту права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, Київ, Україна, 01601

ORCID: 0000-0001-7169-3252

Yehor MINENKO

Postgraduate Student at the Educational and Research Institute of Law and Political Science, Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, 9, Pyrogova str., Kyiv, Ukraine, 01601

ORCID: 0000-0001-7169-3252

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА СУСПІЛЬНО-ДЕРЖАВНУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ МЕТОДІВ ТА НАСЛІДКІВ

THE IMPACT OF RUSSIAN PROPAGANDA ON THE SOCIAL AND STATE STABILITY OF UKRAINE: ANALYSIS OF METHODS AND CONSEQUENCES

24 лютого 2022 року Росія розпочала великомасштабне військове вторгнення в Україну, перетворивши восьмирічну агресію на надзвичайне звірство. Російські війська вчинили геноцид українського народу, вбиваючи дітей та руйнуючи міста.

Основною метою так званої спеціальної військової операції Росії було втілення путінського нарративу про «демлітаризацію» та «денацифікацію» України, щоб припинити нібито геноцид населення ДНР та ЛНР. Протягом восьми років Росія вела «операцію впливу», спрямовану на просування своєї точки зору на війну, ігноруючи альтернативні погляди.

Крім того, Росія активно замінює українські медіа на окупованих територіях своїми, щоб поширювати власну пропаганду та дезінформацію. Це призводить до того, що громадяни не мають доступу до об'єктивної інформації про події.

Стаття розглядає питання, пов'язані з явищами інформаційної безпеки та впливом пропаганди на суспільні процеси та державну стабільність. Шляхом теоретичного аналізу було визначено основні інструменти російської політичної пропаганди, спрямовані на підрих політичної стабільності в Україні.

Інформаційна безпека охоплює широкий спектр аспектів, включаючи технічні, соціально-політичні, культурні та економічні фактори. Це вимагає комплексного підходу до забезпечення ефективного захисту інформації, який включає в себе різні аспекти, такі як технічні, організаційні, правові та навчальні.

Актуальність дослідження обумовлена недостатньою вивченістю пропагандистських впливів на суспільні процеси на прикладі російсько-української війни.

Основою російської антиукраїнської пропаганди є міфологізація масової свідомості та створення викривленої картини світу. Російська пропаганда використовує різноманітні міфи, які створюють віртуальну реальність (інформаційну бульбашку), в яку занурюються як звичайні люди, так і їхні лідери думок.

Ключові слова: Інформаційна безпека, пропаганда, інформаційні впливи, національна безпека, державна стабільність.

On February 24, 2022, Russia launched a large-scale military invasion of Ukraine, turning eight years of aggression into an extraordinary atrocity. Russian troops have committed genocide against the Ukrainian people, killing children and destroying cities.

The main goal of Russia's so-called "special military operation" was to implement Putin's narrative of "demilitarization" and "denazification" of Ukraine in order to stop the alleged genocide of the population of the DPR and LPR. For eight years, Russia has been conducting an "influence operation" aimed at promoting its view of the war, ignoring alternative views.

In addition, Russia has been actively replacing Ukrainian media in the occupied territories with its own to spread its own propaganda and disinformation. This leads to the fact that citizens do not have access to objective information about events.

The article addresses issues related to information security and the impact of propaganda on social processes and state stability. Through theoretical analysis, the author identifies the main tools of Russian political propaganda aimed at undermining political stability in Ukraine.

Information security covers a wide range of aspects, including technical, socio-political, cultural and economic factors. This requires a comprehensive approach to ensuring effective information protection, which includes various aspects, such as technical, organizational, legal and educational.

The relevance of the study is due to the insufficient study of propaganda influences on social processes on the example of the Russian-Ukrainian war.

The basis of Russian anti-Ukrainian propaganda is the mythologization of mass consciousness and the creation of a distorted picture of the world. Russian propaganda uses a variety of myths that create a virtual reality (information bubble) in which both ordinary people and their opinion leaders are immersed.

Key words: Information security, propaganda, information influences, national security, state stability.

Постановка проблеми. Однією з основних платформ для поширення дезінформації є офіційні російські телевізійні канали, які активно використовуються для пропаганди серед населення на тимчасово окупованих територіях. Росія також вдається до використання соціальних мереж, таких як Telegram та Facebook, для дискредитації України та поширення дезінформації. З початком війни термін «фейкові новини» став широко вживаним для опису фальсифікованої та спотвореної інформації [1].

Російські лідери та окупанти активно використовують символіку "V" та "Z" як частину своєї ідеології. Ідеологія, пов'язана з цими символами, проникла в більшість аспектів життя російського суспільства. Російських школярів змушують підтримувати збройну агресію, використовуючи цю символіку. На окупованих територіях ці символи можна побачити всюди, навіть на зруйнованих будівлях і транспортних засобах.

Не можна ігнорувати також роль президента Білорусі Олександра Лукашенка, який є одним з ключових пропагандистів кремлівської ідеології та викривленої реальності.

Основним завданням російської пропаганди на території України є підриив довіри населення до власної держави та державних інститутів з метою розколу українського суспільства, посилення соціальних, регіональних та мовних конфліктів, підрииву національної безпеки та обороноздатності країни, зменшення довіри до Заходу, зокрема Європейського Союзу та НАТО, формування позитивного іміджу росії та її політики на території України тощо.

Мета і завдання статті. Метою статті є здійснення комплексного аналізу методів та прийомів російської пропаганди, основних інструментів військової пропаганди, визначення ключових наративів російської пропаганди у контексті російсько-української війни, надання конкретних рекомендацій щодо боротьби з російською пропагандою та дезінформацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Було проаналізовано останні дослідження та публікації вітчизняних фахівців у сфері інформаційної політики, зокрема К. Захаренка, Г. Ситника, Н. Васильєва, В. Бебика, О. Золотар, Р. Марутян, Б. Кормича, Г. Почепцова та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пропаганда має на меті спонукати індивідів до певної поведінки чи прийняття конкретної точки зору. У зв'язку з початком воєнних дій на території України, російські медіаінституції ініціювали кампанію, спрямовану на формування толерантного ставлення населення країни до збройного конфлікту.

Створення пропаганди базується на використанні різноманітних прийомів, які мають підґрунтя в соціальній психології та психологічних дослідженнях. Багато з цих методів можна класифікувати як логічні помилки, оскільки вони включають в себе аргументацію, яка може бути переконливою, але не завжди відповідає критеріям надійності.

Використання епізодичних доказів є одним із методів, який використовують пропагандисти, вибираючи приклади, що підтримують необхідні наративи. Ці приклади можуть бути використані для переконання громадськості підтримати конкретну точку зору та ігнорувати контраргументи. Під час воєнних дій російських військових в Україні слово «нацист» стало ярликом. Коли Путін оголосив про свою «спеціальну воєнну операцію» в лютому, він закликав українських солдатів до державного перевороту і назвав нинішній режим в Україні «купкою наркоманів і неонацистів». Відтоді слово «нацисти» стало невід'ємною частиною політичної риторики.

Наступний метод, який використовується в пропаганді, – це «свідчення авторитетних особистостей». Цей метод полягає в використанні імен знаменитостей для просування певної ідеї, оскільки люди схильні довіряти, захоплюватися та розглядати знаменитостей як приклад для наслідування. Таким чином, знаменитість стає інструментом пропаганди.

Ще один метод – «гнилий оселедець», який полягає в використанні неправдивих звинувачень з метою дискредитації особи та відволікання уваги громадськості від важливих питань, таких як вибори, соціальні проблеми тощо. Пропагандисти та піарники вибирають скандальні теми для створення неправдивих звинувачень, які можуть бути пов'язані з криміналом, жорстоким поводженням з дітьми, зв'язками з мафією, спецслужбами чи іноземними урядами.

Риторичний прийом використовується російськими пропагандистами для відволі-

кання уваги громадськості від неприємних тем. Пропагандисти часто використовують цю тактику, «переводячи стрілки» на Захід.

З кінця лютого 2022 року російська пропаганда використовує стереотипне запитання «Де ви були останні вісім років?», яке використовують прихильники бойових дій на Донбасі, щоб перекласти провину на тих, хто нібито весь цей час розпалював конфлікт на Донбасі.

Цей прийом також використовується для формування медійного порядку денного. Наприклад, продюсери телепрограм розповідають про те, як живуть іноземці: у європейців закінчується енергоресурс, зростають ціни на пальне і продукти харчування тощо.

Особливості підходу Росії у гібридній війні з Україною, яка розпочалася у 2014 році, поєднують військові, воєнізовані, дипломатичні, інформаційні та економічні засоби і не зупиняються перед шантажем ядерною зброєю.

Технології, які росія продовжує використовувати проти України в інформаційній сфері включають:

- Кіноіндустрія – формує образи героїв, популяризує акторів, створює цінності та впливає на сприйняття конкретних історичних подій.

- Телесеріали – «мильні опери», покликані утримувати глядачів прикутими до екрану. Короткі повідомлення та реклама в перервах між розважальним контентом мають більше шансів залишитися в пам'яті слухачів.

- Телевізійні та інформаційні програми – формування хроніки подій.

- Повідомлення на каналах Facebook і Telegram, відео на YouTube та Instagram – найбільш цікава та легка для сприйняття аудіовізуальна інформація.

- Вірусні повідомлення у Viber/WhatsApp/Telegram/Messenger – один з найефективніших способів поширення паніки.

Ці інструменти використовуються для маніпулювання свідомістю громадян і використання різних засобів дезінформації для досягнення своїх цілей. На тимчасово окупованих територіях РФ впроваджує агресивну пропагандистську політику, обмежуючи доступ до інтернету та забезпечуючи своїх громадян лише федеральними телевізійними програмами.

Пропагандистські методи базуються на тактиці зловживання владою і контролю суспільної думки. Сучасні медіа є ідеологічними інструментами російської пропаганди, а не інформаційними. Головне в їхніх повідомленнях – це ідеологія, яка впроваджується у

свідомість людей за допомогою інструментів пропаганди.

Російська дезінформація значною мірою спирається на маніпуляції фактами та емоціями. Поширенню дезінформації сприяють умови сучасного інформаційного середовища – доступ до інтернету, соціальних мереж і телебачення.

Інструменти російської пропаганди в країнах Східної Європи включають Інтернет-ресурси, системи обміну повідомленнями, соціальні мережі та російські телеканали. З початком російської агресії проти України в 2014 році пропаганда стала важливою частиною концепції гібридної війни.

Антиукраїнська пропаганда в Росії досягла безпрецедентного масштабу, формуючи образ «ворожої України» та забезпечуючи підтримку вторгнення в сусідні країни.

Серед найбільш кричущих прикладів російської пропаганди можна виділити події в містах Бучі, Ірпені та Гостомелі. Медіа з усього світу транслювали фотографії та відео з тілами людей, що лежали на вулицях, вбитими російськими військами. Російська пропаганда почала поширювати інформацію про "фейкові" вбивства, зображуючи акторів, які грали трупи. Іноземні медіа відіграли важливу роль у руйнуванні цього образу, публікуючи знімки з дронів і супутників, які підтверджували справжність подій.

Російська антиукраїнська пропаганда базується на міфологізації масової свідомості та трансформації її в діаметрально протилежну картину світу.

Пропагандистські повідомлення можуть бути передані через різні медіа, такі як новини, звіти, і доповіді, статті, книги, брошури, фільми, радіо, телебачення, плакати та банери.

Російська пропаганда використовує ряд наративів для досягнення своїх цілей.

Перший наратив полягає в тому, що Україна є «недержавою» і її нація не існує окремо від російської. Цей наратив спрямований на заперечення існування української нації та культури.

Другий наратив стверджує, що українська влада є «нелегітимною» і «неонацистською», що має на меті дискредитувати українську владу та розділити суспільство.

Третій наратив вказує на те, що Захід, на чолі зі США, експлуатує Україну для своїх геополітичних інтересів (зовнішнє управління), що призводить до руйнування світового порядку.

Четвертий наратив стверджує, що російські меншини в Україні утискаються, і має на

меті показати, що російська культура та історія переслідуються в Україні.

П'ятий наратив стверджує, що існує зовнішня загроза для Росії, і має на меті переконати населення у неминучості та необхідності «захисту вітчизняних інтересів».

Пропагандистська машина Кремля активно дезінформувала світову спільноту задовго до широкомасштабного вторгнення в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року. Ця дезінформаційна кампанія була спрямована на вплив на громадську думку та маніпуляцію фактами в інтересах росії.

Також, вагомим є вплив використання інформаційних ресурсів російської православної церкви (РПЦ) в контексті пропагандистського та психологічного впливу. Це пов'язано з тим, що для реалізації своїх імперських амбіцій наближені до влади кола використовують РПЦ як об'єднуючий чинник, заснований на релігійній ідентичності народу.

Російські релігійні діячі сформулювали і постійно вдосконалюють концепцію «руського мира». Термін «руський мир» фактично є терміном російської православної церкви і асоціюється з її статусом і діяльністю, а не з російськими високопосадовцями. Одночасне використання РПЦ термінів «російськомовні» та «православні» значно розширює сферу інформаційного впливу концепції «руського мира».

Очільники РПЦ виправдовують війну росії в Україні необхідністю «збереження цілісності Святої Русі». Лідери РПЦ постійно відстоюють тезу про мирну місію російських солдатів на українській території з метою захисту свободи і прав українців та зміцнення відносин з «братньою» росією. Проте, насправді, такі місії мають на меті спотворити справжню ситуацію війни на Донбасі та подати її як внутрішню українську громадянську війну, яка почалася з заворушень на Євромайдані. В проросійських медіа РПЦ і УПЦ МП зображуються як «миротворці», а реальна роль росії в ескалації війни замовчується. Сьогодні РПЦ веде цілеспрямовану діяльність на загострення міжрелігійного конфлікту в Україні.

Основними напрямками інформаційного впливу РПЦ в гібридній війні росії проти України є вплив на цінності та установки національної ідентичності українців, виправдання війни в Україні та анексії Криму як «мирної місії» на користь права українців на єдність, підтримка права «братніх» православних народів і возз'єднання розділених етнічних росіян, поширення проросійської

ідеології, нівелювання національної ідентичності української нації та підтримка сепаратизму.

Таким чином, можна зробити висновок, що російська військова доктрина базується на розробках Радянського Союзу і використовує більш агресивну наративну пропаганду в інформаційному та віртуальному просторі. Росія продовжує здійснювати геноцид в Україні та посилює гібридну агресію проти цивілізованого світу, використовуючи біженців, продовольство, енергоресурс та інформацію як зброю.

Висновок. Сучасна пропаганда може вважатися формою комунікації, яка спрямована на поширення інформації з метою впливу на громадську думку на користь певного явища або позиції. Пропаганда є багатогранною політичною технологією, яка має на меті формувати суспільство шляхом створення стійких соціальних установок і стереотипів, які відповідають інтересам комунікатора.

Цілі пропаганди полягають у досягненні бажаного стану свідомості та майбутньої поведінки мас, соціальних груп та окремих осіб. Однак для досягнення позитивних результатів, необхідно чітко визначити цілі на різних рівнях та умови їх досягнення. Пропаганда характеризується своєю масовою природою, довгостроковим характером та чітко визначеними цілями. Ці цілі можуть стосуватися конкретних явищ, подій, осіб або ситуацій.

Засоби пропаганди включають різні канали комунікації, такі як радіо, телебачення, преса та інші пропагандистські системи, які використовуються для поширення інформації.

Психологічна мета пропаганди полягає в тому, щоб вплинути на ідеологічні, соціальні та політичні погляди людей, формуючи нові установки або посилюючи (послаблюючи) існуючі. Це впливає на соціальні та політичні установки людей, впливаючи на них і формуючи нові установки.

Слабкість пропаганди полягає в тому, що вона формує очікування, які можуть бути задоволені лише завдяки появі нових смислових конструктів. Це особливо помітно на прикладі підняття очікувань швидкої і рішучої перемоги. Тоді необхідно створити такий образ перемоги або пояснити, чому вона не відбувається.

Російська пропаганда базується на емоціях, а її короткостроковий успіх полягає в тому, щоб пояснити громадянам рф, що війна є «справедливою», і викликати емоційну прихильність громадськості.

У довгостроковій перспективі пропаганда може бути спрямована не на зовнішніх ворогів, а на внутрішній політичний істеблїшмент.

Лїтература:

1. Васильєва Н. В. Пропаганда як складова інформаційно-комунікативної політики і загроза національній безпеці. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. № 2. С. 34–41.
2. Почепцов Г., Чукут С. Інформаційна політика: навч. посіб.: 2-ге вид. К., 2008. 663 с.
3. Захаренко К. Засоби масової інформації як чинник розвитку суспільства // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. 2015. Вип. 38. С. 29–36.
4. Захаренко К. Відповідальність засобів масової інформації в системі інформаційної безпеки суспільства // Політикус. 2019. № 5. С. 4–9.
5. Захаренко К. Глобальна природа інформаційної безпеки // Політологічний вісник. 2015. Вип. 79. С. 181–189.
6. Ситник Г. Державне управління національною безпекою України. К.: Вид-во НАДУ, 2004. С. 69
7. Золотар О.О., Трубін І.О. Класифікація загроз інформаційній безпеці. Інформація і право. 2013. № 3(9). С. 105–114.
8. Дзюндзюк В. Віртуальні співтовариства: потенційна загроза для національної безпеки // Державне будівництво. 2011. № 1.
9. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи // Юридичний журнал. 2009. № 5. С. 122–134.
10. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: навч. посібн. Київ: Кондор, 2008. 382 с.

References:

1. Vasyliieva N. V. (2022). Propahanda yak skladova informatsiyno-komunikatyvnoi polityky i zahroza natsionalniy bezpetsi. Tavriyskyi naukovyi visnyk. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia. № 2. S. 34–41 [in Ukrainian].
2. Pocheptsov H., Chukut S. (2008). Informatsiina polityka: navch. posib.: 2-he vyd. K., 663 s. [in Ukrainian].
3. Zakharenko K. (2015). Zasoby masovoi informatsii yak chynnyk rozvytku suspilstva // Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Serii: Filosofiia, pedahohika, psykhohiia. Vyp. 38. S. 29–36 [in Ukrainian].
4. Zakharenko K. (2019). Vidpovidalnist zasobiv masovoi informatsii v systemi informatsiinoi bezpeky suspilstva // Politykus. № 5. S. 4–9 [in Ukrainian].
5. Zakharenko K. (2015). Hlobalna pryroda informatsiinoi bezpeky // Politolohichni visnyk. Vyp. 79. S. 181–189 [in Ukrainian].
6. Sytnyk H. (2004). Derzhavne upravlinnia natsionalnoiu bezpekoiu Ukrainy. K.: Vyd-vo NADU. S. 69 [in Ukrainian].
7. Zolotar O.O., Trubin I.O. (2013). Klasyfikatsiia zahroz informatsiinii bezpetsi. Informatsiia i pravo. № 3(9). S. 105–114 [in Ukrainian].
8. Dziundziuk V. (2011). Virtualni spivtovarystva: potentsiina zahroza dlia natsionalnoi bezpeky // Derzhavne budivnytstvo. № 1 [in Ukrainian].
9. Petryk V. (2009). Sutnist informatsiinoi bezpeky derzhavy, suspilstva ta osoby // Yurydychnyi zhurnal. № 5. S. 122–134 [in Ukrainian].
10. Kormych B. (2008). Informatsiina bezpeka: orhanizatsiino-pravovi osnovy: navch. posibn. Kyiv: Kondor. 382 s. [in Ukrainian].